

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо забезпечення самостійної роботи студентів
з дисципліни
“ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ”
(для бакалаврів, спеціалістів)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено, професором кафедри інформаційно-комп'ютерних технологій у медицині та екології *Ф. В. Вольвачем*

Затверджено на засіданні кафедра інформаційно-комп'ютерних технологій у медицині та екології (протокол № 15 від 22.04.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Вольвач Ф. В. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Екологічний аудит” (для бакалаврів, спеціалістів). — ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009. — 23 с.

Методична розробка містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Екологічний аудит”, питання для самоконтролю, теми семінарських занять, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2009
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Огляд і оцінка (аудит) стали невід'ємною практикою системи управління взагалі і екологічною зокрема. За сучасних умов аудит — один із провідних ринкових інструментів екологізації не тільки економіки, а й суспільно-екополітичних відносин.

Інструментарієм екологічного впорядкування виробництва і всього життєвого простору є екологічний аудит, який запроваджується як навчальна дисципліна в програмі підготовки управлінця в сфері екології і природних ресурсів.

Мета вивчення екоаудиту — системний виклад особливостей запровадження екологічного аудиту — від концептуальних положень загальнодержавного значення до конкретних типових процедур з практичними прикладами, які дають змогу вивчити й запровадити екоаудита на підприємствах, у галузях, регіонах.

Програма дає цілісне уявлення про систему екологічного менеджменту та екологічного аудиту згідно з міжнародними стандартами.

Структура програми складається з двох модулів, у яких послідовно розглядаються загальні основи екологічного аудиту і практика його застосування.

Програма розрахована на 54 академічні години.

Зміст самостійної роботи студента визначається навчальною програмою і забезпечується навчально — методичним комплексом дисципліни і, зокрема, методичними матеріалами для практичних (семінарських) занять, для самостійної роботи студентів, конспектами лекцій.

Основними формами самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни “Екологічний аудит” є:

- опрацювання лекційного матеріалу та літературних джерел за темою лекції;
- вивчення окремих тем або питань, передбачених для самостійного опрацювання;
- виконання домашнього завдання;
- підготовка до семінарських занять;
- підготовка до різних форм поточного контролю;
- аналіз зразків звітів екологічного аудиту об'єктів господарювання;

- підготовка реферативних оглядів щодо різних аспектів екологічного аудиту ряду зарубіжних країн, зарубіжного досвіду у цій сфері.

Опрацювання лекційного матеріалу та літературних джерел за темою лекції.

Лекції є орієнтиром та інструментом одночасно, що спрямовують студентів у найбільш раціональному напрямі вивчення навчальної дисципліни, надають знання в обсязі, необхідному для подальшого поглибленого вивчення навчальної дисципліни, роз'яснюють найбільш складні поняття та положення навчальної дисципліни. Належне ведення конспекту під час лекції сприятиме збереженню необхідної інформації та допомагатиме проаналізувати її.

В методичних рекомендаціях самостійного вивчення дисципліни кожна тема плану супроводжується переліком питань, правильна відповідь означає засвоєння лекції в повному обсязі.

Робота над конспектом лекцій.

При підготовці до практичних занять студент уважно читає складений ним конспект лекцій та аналізує інформацію, звіряє наявність викладеного на лекції та законспектованого ним матеріалу із планом практичного заняття. За відсутністю у конспекті матеріалу з окремих питань лекції, неповне розкриття того чи іншого питання лекції, внесення їх на самостійне опрацювання чи написання реферату, доповіді зобов'язує студента звернутися до рекомендованих підручників, навчальних посібників та нормативно-правових актів.

Підготовка до семінарських занять та їх проведення.

Мета практичних занять полягає у закріпленні набутих теоретичних знань студентів, опануванні навичками застосування цих знань для вирішення конкретних ситуативних завдань екологічного аудиту.

Основою для підготовки до практичних занять є методичні матеріали за однойменною назвою. Тематичним планом передбачено проведення практичних занять з основних тем дисципліни.

Семінарські заняття орієнтовані на конкретні теми навчального процесу. Кількість їх (7) зазвичай не збігається з кількістю тем (11). Тому тема семінарських занять може включати інші теми навчального плану.

На практичних заняттях використовуються різні форми та методи контролю знань студентів: усне опитування, дискусія, реферативні

повідомлення та їх обговорення, вирішення практичних питань, тестовий контроль.

Специфіка практичних занять з дисципліни “Екологічний аудит” полягає в тому, що під час їх проведення значна увага зосереджується на поєднанні опанування теоретичного матеріалу і вирішенні практичних завдань, які передбачені планами практичних занять або підготовлені викладачем до кожного конкретного заняття, та вміння аналізувати аудиторську ситуацію підприємства, галузі, держави в цілому.

Студент, беручи участь у практичному занятті, при обговоренні того чи іншого питання повинен:

- чітко формувати основні теоретичні положення;
- обґрунтовувати і доводити свої міркування, твердження;
- давати повну і стислу відповідь на поставлене запитання;
- доповнювати доповідача тощо.

У процесі самостійної підготовки до практичних занять студенти мають всебічно розглянути й усвідомити зміст питань, опрацювати необхідну літературу та нормативно-правові акти.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН *дисципліни* **“ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ”**

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
	Змістовий модуль I. Основи екологічного аудиту
1	Загальні поняття і значення екологічного аудиту
2	Система екологічного аудиту
3	Концепція запровадження екологічного аудиту в Україні
4	Методологічні основи здійснення екологічного аудиту
	Змістовий модуль II. Практика запровадження екологічного аудиту в Україні
5	Програми запровадження екологічного аудиту.
6	Об'єкти і суб'єкти екологічного аудиту
7	Галузевий комплексний екоаудит

1	2
8	Аудитування підприємств
9	Звіт екологічного аудиту
10	Міжнародні стандарти екологічного управління і аудиту
11	Правова і нормативна база екологічного аудиту в Україні
Разом годин: 81	

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
для самостійного вивчення
дисципліни
“ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ”

Змістовий модуль I. Основи екологічного аудиту

Тема 1. Загальні поняття і значення екологічного аудиту

Дайте усну відповідь на питання

1. Що таке екоаудиту?
2. Що є об'єктом екоаудиту?
3. Яке офіційне визначення екоаудиту, прийняте в Україні?

Складіть глосарій наступних термінів:

екологічний аудит, екологічні критерії, екологічні витрати, екологічне право, екологічний моніторинг, стандарти екологічного управління, екологічна паспортизація відходів, екологічне нормування, екологічне планування, екологічна експертиза, “зелені” технології.

Складіть конспект

1. Історія виникнення екологічного аудиту.
2. Місце екоаудиту в державній системі екологічного управління, контролю.

Напишіть реферат

1. Значення екоаудиту для України в цілому, окремої галузі, для підприємства, регіону, людини.
2. Чому екоаудит включено до системи екологічного менеджменту?

Література [8; 9; 13; 14]

Тема 2. Система екологічного аудиту

Дайте усно відповіді на питання

1. Яка основна мета екологічного менеджменту?
2. Місце екологічного аудиту в системі екологічного менеджменту (СЕМА).
3. На яких принципах ґрунтується СЕМА в Європейському Союзі?

Дайте письмову відповідь на питання

1. Що треба зробити, щоб взяти участь у СЕМА?
2. Що таке екологічна заява?
3. У яких нормативних документах закріплено поняття системи екологічного менеджменту і аудиту (СЕМА)?
4. Яка структура стандартів системи екологічного менеджменту і аудиту? Їх призначення.
5. Які існують вимоги до застосування елементів системи екологічного менеджменту і аудиту?
6. Назвіть переваги та вигоди від запровадження СЕМА?
7. Назвіть типи екоаудиту.
8. З'ясуйте цілі та функції екоаудиту.

Проведіть дискусію на тему:

1. “Що таке екологічні зобов’язання, коли вони виникають та як і у яких випадках здійснюється їх облік?”

Література [4–9]

Тема 3. Концепція запровадження екологічного аудиту в Україні

Опрацюйте лекційний матеріал і літературні джерела, дайте письмові відповіді на питання

1. Чи створені в Україні правові умови для правового захисту еколого-аудиторської діяльності? Якщо так, то в чому вони полягають?
2. Яким є рівень стандартизації екологічного аудиту в Україні?
3. Чим екологічний аудит відрізняється від інших організаційно-правових інструментів екологічного управління?
4. Що є основним об’єктом екологічного аудитування?
5. Якими показниками екологічності може забезпечуватися еколого-економічна безпека підприємства?

6. Яке місце екоаудиту в сучасній моделі підприємства?
7. Які види екоаудиту ви знаєте?
8. В яких випадках застосування екоаудиту є обов'язковим?
9. У яких сферах здійснюється спеціальний екоаудит?
10. Чим відрізняється один від одного приватизаційний, інвестиційний та енергетичні екоаудити?
11. Який вид екоаудиту краще застосувати під час екологічної інвентаризації підприємства або для підготовки екологічної модернізації?
12. Які роль і місце екоаудиту на екологічному ринку?
13. Які вигоди від екоаудиту має товаровиробник?

Напишіть реферат

1. Якими є рівні запровадження екологічного аудиту і в чому полягає особливість його запровадження за цими рівнями?
2. Яке місце займає екоаудит у системі ціноутворення?

Література [2–9]

Тема 4. Методологічні основи здійснення екологічного аудиту

Опрацюйте лекційний матеріал і літературні джерела, дайте усні відповіді на питання:

1. У чому полягають методологічні основи і принципи здійснення екоаудиту?
2. Які типи екологічних аудитів набули поширення?
3. Чим визначаються цілі екоаудитів?
4. Які ви знаєте складові екоаудиту?
5. Що таке об'єкти екоаудиту? Їх склад.
6. Що таке критерії екоаудиту?
7. З чого складаються еколого-аудиторські послуги?
8. Що таке суб'єкти екоаудиту? Вимоги до них.
9. Який порядок проведення екоаудиту?
10. В чому полягає підготовча робота до екоаудиту?
11. В чому полягає робота зі збирання інформації?
12. Які є види експрес-оцінювання і в чому їх особливості?

Напишіть реферат

1. Оцінювання екологічного стану місцевості.

Опрацюйте лекційний матеріал і літературні джерела, дайте письмову відповідь на питання

1. Який є типовий процес екоаудиту?

Література [4–9]

Змістовий модуль II. Практика запровадження екологічного аудиту в Україні

Тема 5. Програми запровадження екологічного аудиту

Опрацюйте лекційний матеріал і літературні джерела, дайте усні відповіді на питання

1. З'ясуйте сутність поетапного підходу до запровадження екоаудиту.
2. Назвіть важливіші розділи структури галузевої програми комплексного запровадження екологічного аудиту і “зелених” технологій.
3. Яка структура стандарту екоаудиту Європейського банку реконструкції та розвитку?

Дайте письмову відповідь на питання

1. Які вихідні документи та положення використовуються для розробки галузевих або регіональних програм екологічного аудиту. (Письмово.)
2. З якою метою розроблено стандарти екоаудиту Європейського банку реконструкції та розвитку?
3. Які складові програми запровадження екоаудиту і “зелених” технологій з ринковою орієнтацією передбачаються ДСТУ ISO 14000 – 97?

Література [4–9; 11]

Тема 6. Об'єкти і суб'єкти екологічного аудиту

Опрацюйте лекційний матеріал і літературні джерела, дайте усну відповідь на питання

1. Хто є замовником галузевої програми екологічного аудиту і “зелених” технологій?
2. Хто може бути учасником СЕМА?

3. До яких заходів повинна вдатися організація (підприємство, установа, компанія), щоб об'єкт системи або ділянка (виробнича діляниця) була зареєстрована?
4. Як впроваджуються галузеві програми?
5. Наведіть орієнтовний перелік питань для сертифікації екоаудиторів.
6. Який порядок складання протоколу екоаудиту та який зміст цього документа?
7. Основний зміст і порядок складання договору на проведення екологічного екоаудита?
8. Назвіть суб'єкти екологічного аудиту, їхні права і обов'язки.
9. Який порядок подання екологічних аудиторських послуг?
10. Назвіть обов'язки посадових осіб у галузі охорони навколишнього середовища щодо сприяння запровадження СЕМА.
11. Якою є компетенція Міністерства екології і природних ресурсів України щодо запровадження СЕМА?
12. Якими є повноваження громадських об'єднань у галузі охорони навколишнього природного середовища?
13. Назвіть організаційні правові форми екологічного аудиту.
14. Назвіть органи державного контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища.
15. З'ясуйте особливості екологічного аудиту на військових, оборонних об'єктах.
16. Назвіть організаційно-правові особливості проведення екоаудиту на підприємствах з різною формою власності.
17. Яка існує відповідальність посадових осіб за порушення екологічного законодавства?
18. Назвіть основний зміст протоколу екологічного аудиту українського підприємства. (Письмово.)
19. Опишіть засоби обмеження сфери екологічної перевірки.

Письмово дайте відповідь на питання

1. Який тип контрольного списку перевірки (протоколу аудиту) буде найбільш корисним для великого комплексного промислового підприємства?
2. Ви повинні провести екологічну перевірку на харчовому підприємстві. У процесі перевірки будуть розглянуті всі важливі екологічні проблеми. Складіть список професій чотирьох аудиторів, яких би ви обрали в групу перевірки.

3. Опишіть три кроки збирання інформації, які включені в процес перевірки.
4. Перелічіть три засоби збирання інформації на підтримку відповідних трьох кроків.
5. Яке з міркувань є найважливішим при пріоритизації висновків перевірки?
6. Хто повинен взяти на себе основну відповідальність за підготовку плану дій за результатами екологічної перевірки?
7. Як часто мають проводитися перевірки на підприємстві із середнім екологічним ризиком?
8. Чому перевіряючий не повинен бути зацікавленим у результатах перевірки функціонування об'єкта?
9. Чому для перевіряючого важливо мати навички міжособистісних стосунків?
10. Кому треба подавати звіт екоаудиту?
11. Які обов'язки представника екологічного менеджменту?
12. Які, на вашу думку, екологічні результати включені в реєстр екологічних результатів?
13. Хто визначає екологічні прагнення і цілі організації?
14. Хто повинен записувати процедури підтримки екологічних прагнень і цілей?
15. Що таке намір перевірки, вимірювання і тестування?
16. Що треба зробити, якщо діяльність чи ситуація виявиться неузгодженою з вимогами системи екологічного менеджменту, екологічного законодавства?

Література [7–11; 13]

Тема 7. Галузевий комплексний екоаудиту підприємства

Опрацюйте лекційний матеріал і літературні джерела, дайте усно відповіді на питання

1. Які цілі комплексної перевірки (експрес-оцінки) екологічного стану галузевих підприємств?
2. Як оцінюється повнота інформації за стадіями екоменеджменту?
3. Як здійснюється експрес-оцінка системи екоменеджменту?
4. Як здійснюється експрес-оцінка системи технологічного процесу?
5. Як здійснюється процес мінімізації відходів?

6. Як узагальнюються результати експрес-оцінок за пріоритетами?
7. Які принципи розробки комплексної галузевої програми запровадження екоаудиту? (Письмово.)
8. Які висуваються критерії щодо вибору типу та процедури екоаудиту?

Письмово дайте відповідь на питання

1. Як здійснюється експрес-оцінка стану очисних споруд?
2. Які принципи розробки комплексної галузевої програми запровадження екоаудиту?

Література [4–11]

Тема 8. Аудитування підприємств

Опрацюйте лекційний матеріал і літературні джерела, дайте усно відповіді на питання

1. Структура цілей комплексної перевірки (експрес-оцінки) екологічного стану галузевих підприємств?
2. Назвіть критерії і ознаки, за якими критеріями формуються аудиторська команда основного і допоміжного складу?
3. Якою є міра участі членів групи в процесі аудиту на різних його етапах: до аудиту, під час аудиту, після аудиту?
4. За якою градацією розрахункового часу робочого тижня встановлюється бюджет часу для основного і допоміжного персоналу?
5. Що є інформаційною базою систематизації екологічних проблем на підприємстві?
6. З'ясуйте сутність індексації небезпеки модельного об'єкта екологічного аудиту за градацією проблеми, яка може потенційно призвести до значних витрат на екологію, відповідальності або покарань.

Письмово дайте відповіді на питання

1. В межах якої програми здійснюється аудитування підприємств різних галузей України?
2. Назвіть етапи послідовності проведення екоаудиту та з'ясуйте зміст кожного з них.
3. Що таке графік проведення екоаудиту та яка його структура?
4. З'ясуйте сутність індексації показника тривоги екологічного аудиту модельного об'єкта за схемою.

Індексація тривоги

Реальна загроза пошкодження природного середовища, власності або здоров'я людини (нависла загроза) в аспекті вірогідності (% ймовірності), терміну притягнення до відповідальності, невідповідності корпоративної (галузевої) політики письмовим урядовим директивам або іншим критеріям перевірки, невідповідності очікуваній належній старанності, невідповідність ефективній практиці екологічного менеджменту, залишкового впливу попередніх практик.

З'ясуйте мету екологічного аудиту

1. Оцінка повноти інформації щодо кожної стадії екоаудиту.
2. Проведення експрес-оцінки системи екоменеджменту і проведення експрес-оцінки технологічного процесу.
3. Узагальнення експрес-оцінок за пріоритетами; розробка галузевої програми комплексного запровадження екоаудиту і “зелених” технологій.

Література [4; 6–9; 12; 13]

Тема 9. Звіт екологічного аудиту підприємства

Опрацюйте зразки звітів екологічних експрес-оцінок та додатку до них.

1. З'ясуйте особливості здійснення галузевого екологічного аудиту.
2. Проаналізуйте роздаткові зразки звітів екологічного аудиту.
3. Що таке повний звіт екологічного аудиту? Яке коло питань він охоплює? Назвіть принципи його складання.
4. Що зазначається в додатках до звіту екологічного аудиту?
5. На які питання можуть бути спрямовані рекомендації екологічного аудиту?
6. Яка періодичність проведення екологічного аудиту об'єктів залежно від рівня ризику?
7. Що є одним з найважливіших завдань аудиторського процесу?
8. Як здійснюється екологічний аналіз варіантів зниження відходів?
9. Як обґрунтовується самоокупність екологічної модернізації підприємства на основі рекомендацій екоаудиту?

Письмово дайте відповідь на питання

1. Що таке демонстраційна робоча таблиця екологічного аудиту?
2. Який її зміст та призначення?

Література [4; 6; 8–11; 14]

Тема 10. Міжнародні стандарти екологічного управління і аудиту

Опрацюйте лекційний матеріал і літературні джерела, дайте усно відповіді на питання

1. З'ясуйте мету та принципи екологічної політики країн на основі Постанови Ради ЄС №1836/93.
2. Вимоги щодо реєстрації і об'єктів у системі екоаудиту країн ЄС.
3. Яку інформацію передбачено включати до складу екологічної заяви?
4. Назвіть керівні вказівки з екологічного аудиту Міжнародного стандарту ISO/DS 14010.
5. Розгляньте українські стандарти системи екологічного аудиту серії ДСТУ ISO 14000 – 97, які розроблено відповідно до міжнародних стандартів серії ISO 14000.
6. Дайте загальнометодологічний коментар щодо особливостей запровадження СЕМА в загальній системі управління організацією, підприємством, корпорацією. (Письмово.)
7. На яких принципах ґрунтується СЕМА в Європейському Союзі?
8. Передумови для участі у СЕМА.
9. Що таке екологічна заява та який її зміст?
10. Яка структура стандартів системи екологічного менеджменту та аудиту? Їх призначення.
11. Розгляньте на основі роздаткового матеріалу зразки європейських стандартів з екологічного аудиту з точки зору цілей, мети, сутності і специфіки екоаудиту.
12. Розгляньте зміст і структуру договору на проведення екологічного аудиту, передбаченого правилами ЄС.
13. Розгляньте типову структуру методичних рекомендацій щодо складання аудиторського висновку і рекомендацій, прийнятих у ЄС.

Напишіть реферат

1. Система екоаудиту в Європейському Союзі.
2. Сучасні тенденції. Залежність конкурентоспроможності компанії від їхньої екологічної політики.
3. В чому сутність стандартів екологічного аудиту Європейського банку реконструкції та розвитку.
4. Досвід Канади щодо застосування екоменеджменту і екоаудиту.

Література [4–9]

Тема 11. Правова і нормативна база екологічного аудиту в Україні

Опрацюйте лекційний матеріал і науково-практичні коментарі розділів Законів України, що торкаються екологічного аудиту.

1. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища”, розділ 1. Екологічний аудит. Ст. 49. Еколого-аудиторська діяльність та Положення Кабміну України “Про екологічний аудит”.

Письмово дайте відповідь на питання

1. Який порядок здійснення екологічного аудиту передбачається за ст. 49²?
2. Як визначаються об’єкти екологічного аудиту за ст. 49³?
6. Як визначаються суб’єкти екологічного аудиту за ст. 49⁴.

Література [1–9]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Яка історія виникнення екологічного аудиту?
2. Яке значення має екоаудиту для України в цілому, окремої галузі, для підприємства, регіону, людини?
3. Яке місце екоаудиту в державній системі екологічного управління, контролю?
4. Які ви знаєте особливості екологічного аудиту?
5. Яке офіційне визначення екоаудиту, прийнято в Україні?
6. Яка основна мета екологічного менеджменту?
7. Місце екологічного аудиту в СЕМА.

8. На яких принципах ґрунтується СЕМА в Європейському Союзі?
9. Які передумови участі у СЕМА?
10. Що таке екологічно заява?
11. У яких нормативних документах закріплено поняття системи екологічного менеджменту та екоаудиту (СЕМА)?
12. Яка структура стандартів системи екологічного менеджменту та аудиту? Їх призначення.
13. Якими є рівні запровадження екологічного аудиту і в чому полягає особливість його запровадження за цими рівнями?
14. Чим екологічний аудит відрізняється від інших організаційно-правових інструментів екологічного управління?
15. Що є основним об'єктом екологічного аудитування?
16. Якими показниками екологічності може забезпечуватися еколого-економічна безпека підприємства?
17. Яке місце екоаудиту в сучасній моделі підприємства?
18. Які види екоаудиту ви знаєте?
19. В яких випадках застосування екоаудиту є обов'язковим?
20. У яких сферах здійснюється спеціальний екоаудиту?
21. Чим відрізняються приватизаційний, інвестиційний та енергетичний екоаудити?
22. Який вид екоаудиту краще застосувати під час екологічної інвентаризації підприємства або для підготовки екологічної модернізації?
23. Які вигоди від екоаудиту має товаровиробництво?
24. Які вигоди від екоаудиту має товаровиробник?
25. Яке місце екоаудиту у системі ціноутворення?
26. Чим визначаються цілі екоаудитів?
27. Які ви знаєте складові екоаудиту?
28. Що таке об'єкти екоаудиту? Їх склад.
29. Що таке суб'єкти екоаудиту? Вимоги до них.
30. Що таке критерії екоаудиту?
31. З чого складається еколого-аудиторська послуга?
32. Який порядок проведення екоаудиту?
33. В чому полягає підготовча робота до екоаудиту?
34. З чого складається екоаудиторські послуги?
35. Який порядок проведення екоаудиту?
36. В чому полягає підготовча робота до екоаудиту?

37. В чому полягає робота, пов'язана із збиранням інформації?
38. Які є види експрес-оцінювання і в чому їх особливості?
39. В чому полягає оцінювання екологічного стану місцевості?
40. Яким є типовий процес екоаудиту?
41. Міжнародні і державні стандарти екоаудиту та умови їх застосування в Україні.
42. Регулювання екологічного аудиту чинним законодавством України.
43. Професійна незалежність, етика та відповідність аудитора.
44. Предмет і метод екологічного аудиту, його типи.
45. Об'єкти, цілі, функції та завдання екологічного аудиту.
46. Об'єкти, цілі, функції та завдання екологічного екоаудиту.
47. Основні принципи екологічного екоаудиту.
48. Визначення стратегії і основних завдань еколого-аудиторської діяльності.
49. Порядок складання протоколу екоаудиту.
50. Основний зміст і порядок складання договору на проведення екоаудиту.
51. Екологічний аудит підприємства та менеджменту.
52. Умови використання послуг аудитора при проведенні екоаудиту.
53. Порядок формування аудиторських груп, умови їх роботи.
54. Суб'єкти екологічного екоаудиту. Їхні права і обов'язки.
55. Види екологічних аудиторських послуг. Вигоди від них для замовника.
56. Порядок видання екологічних аудиторських послуг.
57. Шляхи запровадження екологічного аудиту.
58. Обов'язки посадових осіб у галузі охорони природи щодо сприяння запровадження СЕМА.
59. Основні умови додержання екологічних вимог при використанні природних ресурсів.
60. Особливі умови екологічного аудиту на військових оборонних об'єктах.
61. Основний зміст протоколу екоаудиту підприємства.
62. Який тип контрольного списку перевірки (протоколу аудиту) буде найбільш корисним для великого, комплексного промислового підприємства?

63. Опишіть три кроки збирання інформації, які включені в процес перевірки.
64. Перелічіть три засоби збирання інформації на підтримку трьох згаданих кроків.
65. Яке з міркувань є найважливішим при пріоритизації висновків перевірки?
66. Як часто мають проводитися перевірки на підприємстві із середнім екологічним ризиком?
67. Кому треба подавати звіт екоаудиту?
68. Які обов'язки представника екологічного менеджменту?
69. Які екологічні результати включені в реєстр екологічних результатів?
70. Хто повинен записувати процедури підтримки екологічних прагнень і цілей?
71. Що таке намір перевірки, вимірювання і тестування?
72. Що треба робити, якщо діяльність чи ситуація виявиться неузгодженою з вимогами системи екологічного менеджменту, екологічного законодавства?
73. Основні вимоги до висновків екоаудиту.
74. Висновки екологічної експертизи щодо: 1) поточних витрат на платежі за викиди, скиди та розміщення відходів; 2) вартості основних виробничих фондів з охорони навколишнього природного середовища та витрат на їх капітальний ремонт; 3) інформації про поточні витрати на охорону природи.
75. Протокол аудиту: мета, заходи, результати.
76. Структура звіту з ОВНС (оцінки впливу на навколишнє природне середовище).
77. Стандарт аудиторського звіту (за Європейським банком реконструкції і розвитку).
78. Персонал, який підлягає опитуванню в рамках здійснення екологічного аудиту на підприємстві.
79. Зміст оперативного плану проведення екологічного аудиту.
80. Типова структура методичних рекомендацій щодо складання аудиторського висновку і рекомендацій.
81. Основні принципи регулювання екологічного аудиту.
82. Договір на проведення екологічного аудиту.
83. Мета і завдання проведення екологічного аудиту (за європейським стандартом).

84. Оцінювання кваліфікації аудиторів з екології.
85. Кваліфікаційні вимоги до аудиторів з екології.
86. Підготовка екоаудиторів належного рівня компетентності, в т. ч. в частині знання мови.
87. Міжнародний стандарт ISO 14012 щодо здійснення екологічного аудиту.
88. Керівні положення щодо здійснення екологічного аудиту за міжнародним стандартом ISO 14010.
89. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища”, розділ “Екологічний аудит”.
90. Системи екологічного менеджменту.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Загальні поняття і значення екологічного аудиту

Загальні поняття і властивості складних систем. Поняття “гармонійності” співіснування суспільства і природи. Сучасні вимоги до екологічного управління. Базові основи екологічного управління. Кадастровий механізм управління біосферними ресурсами.

Законодавчий і нормативно-правовий механізм.

Література [8; 9; 13; 14]

Тема 2. Програма системи екологічного аудиту

Екологічний аудит у системі управління природоохоронною діяльністю. Рівні запровадження екологічного аудиту.

Спеціальні сфери застосування екологічного аудиту в Україні. Інвестиційний, енергетичний екоаудит.

Екологічний аудит на екологічному ринку.

Література [7–9;11]

Тема 3. Об’єкти і суб’єкти екологічного аудиту

Структурні складові екологічного аудиту.

Методологічні основи здійснення екологічного аудиту.

Визначення суб’єкта екоаудиту стандартом ДСТУ ISO 14011 –

97.

Вимоги до підприємства як учасника запровадження системи екоменеджменту.

Регламентация прав і обов'язків екоаудитора Законом України “Про аудиторську діяльність” і “Про підприємництво”. Критерії екологічного аудиту.

Література [2–9]

Тема 4. Галузевий комплексний аудит

Структура галузевої програми комплексного аудиту та його нормативно-правова база.

Вихідні орієнтири програмних положень з урахуванням таких документів: стандарти Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), стандарти серії ISO 14000, ДСТУ, ISO 14000 – 97. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища”, розділ “Екологічний аудит”.

Література [4–11]

Тема 5. Аудитування підприємств

Обсяг та межі екологічного аудиту. Порядок проведення екологічного аудиту. Підготовча робота на підприємстві. Плани аудиту. Завдання аудиту.

Збирання інформації. Аналіз документів і записів на підприємстві.

Процедура визначення екологічної відповідності.

Оцінювання екологічного стану об'єкту.

Література [4; 6–8; 12; 13]

Тема 6. Звіт екологічного аудиту підприємства

Проведення підсумків проведеної роботи з екоаудиту. Спеціальні аудиторські методології: аудит мінімізації відходів виробництва.

Аналіз зразків звітів екологічного аудиту.

Протокол аудиту. Робочі документи і робоча документація екоаудиту. Аудиторська нарада. Заключна нарада з екоаудиту

Література [4; 6; 8; 9]

Тема 7. Міжнародні стандарти екологічного управління

Система екоменеджменту і екоаудиту в Європейському Союзі.
Досвід Канади щодо застосування системи екоменеджменту і еко-аудиту.

Канадський стандарт CSAZ 75194: “Екологічні перевірки”.

Література [4–8]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

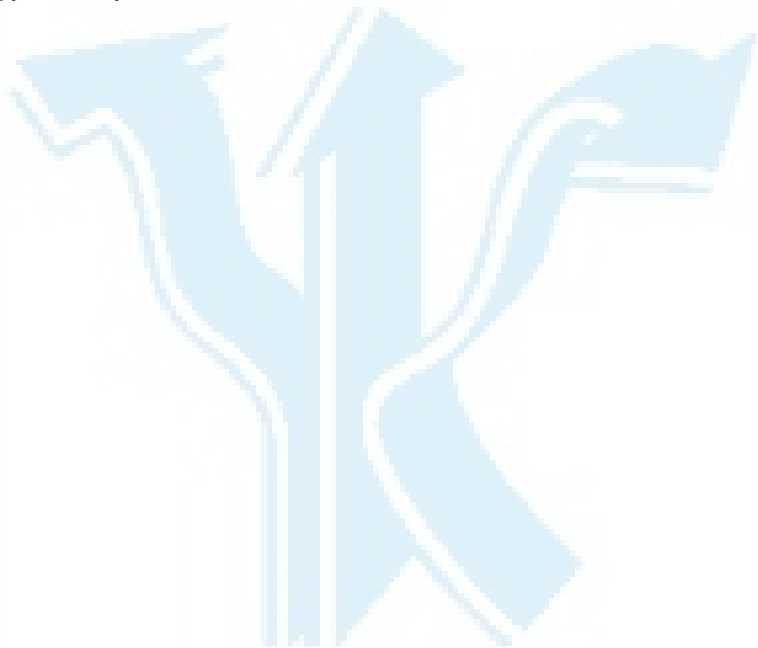
Основна

1. Конституція України. Прийнята 28.06.1996.
2. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 26.06.91.
3. Постанова Верховної Ради України № 188/98 – ВР “Про основні напрямки державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки” від 5. 03. 98.
4. ДСТУ ISO 14001 – 97 “Система управління навколишнім середовищем. Склад та опис елементів і постанови щодо їх застосування.”
5. ДСТУ ISO 14004 – 97 “Система управління навколишнім середовищем. Загальні постанови щодо принципів управління, систем та засобів забезпечення.”
6. ДСТУ ISO 14012 – 97 “Настанови щодо здійснення екологічного аудиту. Процедури аудиту. Аудит систем управління навколишнім середовищем.
7. ДСТУ ISO 14011 – 97 “Настанови щодо здійснення систем екологічного аудиту. Кваліфікаційні вимоги до аудиторів з екології”.
8. Шевчук В. Я., Саталкін Ю. М., Навроцький В. М. Екологічний аудит. Підруч. для вузів. – К.: Вища шк. – 2000.
9. Екологічний аудит: Посіб. для спец. з еколог. менеджменту і еколог. аудиту / За ред. В. Я. Шевчука. – К., 1997.

Додаткова

10. Серов Г. П. Экологический аудит: Учеб.-практ. пособие. – М., 1999.

11. *Кольча В. Д., Парпалича М. Д.* Аудит в Україні. — К.: Вид-во “Літера”, 1998.
12. *Хорунжая Т. А.* Методы оценки экологической опасности. — М., 1998.
13. *Екологічне управління: Підруч. для вузів.* — К., 2004.
14. *Екологічна безпека та охорона навколишнього середовища: Підруч. для вузів.* — К., 2004.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Екологічний аудит”	5
Методичні вказівки для самостійного вивчення дисципліни “Екологічний аудит”	6
Питання для самоконтролю	15
План семінарських занять.....	19
Список літератури.....	21

Відповідальний за випуск

Редактор

Комп’ютерне верстання

С. М. Толкачова

Н. М. Музиченко

Зам. № ВКЦ-4102

Підп. до друку . . . Формат 60×84/₁₆. Папір офсетний. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. . Обл.-вид. арк. . Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.